

den har en egendomlig smak och nyttjas till säser. Pittoreskt tog sig ut att se kvinnorna komma från de gröna fältena med korgar på hufvudet, fullstaplade med dessa glödfruktur. — I detta torra klimat är ej trädgårdsodling möjlig, med mindre man har tillgång till ofta upprepad konstvattning. Hela öfre delen af berget Montjuich, dit konstvattningen ej räcker, är derföre, ända från där bastionerna afstänger toppen, och ända ned emot foten, endast betäckt med vingårdar med inhägnader af lätta staketer af rör. I Barcelonatrakten faller nämligen ännu tillräckligt regn, för att tillfredsställa den i detta fall lättförnöjdja vinstocken, hvilken lever mera af »solsken och vackert väder» än nästan någon annan växt, utom — det förstås! — cactusarterna, som går ändå vida längre i förmågan att umbära vatten och är att betrakta som ett slags växtrikets salamandrar. Men i foten af Montjuich (i parentes sagdt så lär Montjuich vara ett ursprungligen klassiskt namn: Mons Jovis) har man påträffat ett vattenförande lager; där har man grävt en hel hop brunnar, för att tillgodogöra sig denna vattentillgång, och sålunda skapat den ofvan omtalta trädgårdsodlingen. Som det var långt ned till källådrorna, så är brunnarna ofantligt djupa, och vid hvar brunn är derför anbragt ett egendomligt och mycket ursprungligt maskineri för vattnets uppföring. Detta maskineri, drifvet af en stackars bölande mulåsna, består af ett vandringshjul, som sätter i rörelse två andra pinnhjul. Vill ni föreställa er dessa, så tänk er en stege hopböjd till ett hjul. Det ena af dessa pinnhjul vänder sig öfver brunnen och det andra nere i dess djup, och öfver dem löper, fästade emellan linor, en rad af lerkrukor, som sålunda oupphörligt går ned i brunnen djup efter vatten och, när de kommer upp, stjelper ut det i en ränna, alldeles som skoporna på våra muddringsmaskiner. Rännan för vattnet till en murad damm (*bolsa*) och derifrån ledes det sedan i rännilar ut på trädgårdssängarna. Dessa gammalmodiga arabiska vattenhjul åstadkommer ej allenast en utomordentligt pittoresk, österländskt-typisk verkan i det sydliga landskapet; men de är äfven derför märkvärdiga, dessa vattenhjul, att de varit, så att säga, sjelfva drifhjulina i Spaniens kultur, och de är det än i dag på de trakter, där det arabiska vattningsystemet ännu bibehållit

sig och genom detsamma en allt frambringande, öfverflödande växtlighet. Under morernas herravälde förvandlades hela Spanien till en trädgård genom vattningar, och ännu hvarhelst ett vattenhjul gnisslar, där grönskar en oas i den stora öken, som den castilianska lättjan tillskapat. Tänk hvad, under sådana förhållanden, skulle kunna uträttas vid t. ex. stränderna af Spaniens större floder genom några ångmaskiner och tryckpumpar! Men kapitalet skyr ett land, där anarkien — en följd af seklers förtryck och biggotteri — liksom en andelig *malaria* inrotat sig i folkets förödda sinnelag. — Arma Spanien!

Vi kringvandrade länge bland trädgårdslandena vid foten af Montjuich. Qvällen var ljuflig, och det arbetande folket vänligt och villigt att söka förklara för oss vattnings- och odlingssättet. Detta försvårades dock något deraf, att catalanen af lägre folket väl i allmänhet *förstår* castilianska, men vanligen blott mycket rådbråkad *talat* densamma. Deras eget språk, catalanskan, skiljer sig högst betydligt från den antagna riksspanskan eller castilianskan. Härom mera framdeles.

Vandrande mellan trädgårdsfältena hade vi sålunda så småningom återkommit till staden. Månen stod redan högt på det svartblå hvalfvet, och hvad var naturligare, än att vi begaf oss upp på *la muralla de mar*, den höga f. d. fästningsvallen, som följer stranden af hamnen. På denna sida af hamnen ligger inga fartyg, utan de lägges till midt emot, vid förstaden Barceloneta. Hafsvallen här vid sjelfva staden har således ingen kaj och belamras ej genom någon aflastning; den är helt och hållet och ostördt upplåten till promenadplats. En mera välbelägen promenad kan man ej heller tänka sig än denna hafsvall, med hamnen och öppna hafvet åt ena sidan och en rad af Barcelonas största enskilda palatser på den andra. Visserligen ser dessa palatser gråa och förfallna ut för ett europeiskt öga; men *här* sticker det ej af; ty hvartenda hus i staden är litet mer eller mindre hvad vi skulle kalla *ruskigt*. Men i månskenet tog sig palatsraden, med dess balkonger samt markiser för fönsterna, ståtligt ut, och öfver all beskrifning härligt var det oändliga hafvet med dess breda silfverväg. Vid ändan af murallan ligger en bastion, och vid denna stått litet fyrorn. Dettas röda,

jordiska guld bröt sig på den gungande hafsytan mot det eteriska månsilfret! Ingen af oss tre, som gjorde denna resa tillsammans, skall någonsin glömma dessa aftonstunder på *muralla de mar!*

Af Barcelonaboerna sjelfva begagnas dock promenaden på murallan egentligen mest vintertiden. Som den vetter åt söder och genom palatsraden är skyddad mot norden, så erbjuder den nämligen i detta soliga klimat vid middagstiden, äfven midt i vintern, en varm och behaglig promenadplats. Där ser man då Barcelonas damer af societeten, i eleganta pariserdräkter, och dess lejon i lackerade bottiner. Barcelona är beryktadt för sin lyx i skodon. Det enda af den gamla spanska dräkten, som bibehåller sig här, är för damerna mantillan, eller rättare en efterlemning af densamma, och för herrarna den vida bruna kappan med krage och uppslag af rödt sammet. Jag sade: en efterlemning af mantillan; ty af ett missförstådt koketteri är den numera här blifven så liten och fästes så långt bak i nacken, att dess pittoreska verkan nästan omintetgörs.

Om sommaren promenerar Barcelona mera på *la Rambla* än på murallan. La Rambla är en bred gata, som går midt igenom staden, ifrån den ofvannämnda bastionen vid ändan af murallan, ända till gränsen af staden inåt landet till. På sidorna är denna gata stenlagd för åkdonsrörelsen; men midten är undantagen för promenad och planterød med en allé af akacier och, mellan dessa, oleandrar (*lauriers roses*). Längs efter hvardera träd- och blombuskraden går — naturligtvis — en murad vattenränna, genom hvilken man ger träderna dagligen att dricka. Utan att sålunda vattnas, växer i Spaniens torra klimat i allmänhet intet träd. Undantag finns dock. Oliver, algarover och några andra sorter trifs utan vattning, och engelsmännerna i Gibraltar har förstått, att med sådana växter, som uthärdar torkan, bilda en både lummig och omvexlande park, den s. k. *alamedan* derstädes; men i de spanska städerna består promenaderna vanligen af alléer af akacier, plataner, almar o. s. v., hvilka alla träd ovilkorligen fordrar vattning. — Det är samma historia som hos oss, där man med hån förjagar från parker och lustvandningsplatser infödingarna, de evigt gröna tallarna och

granarna, och i stället svärmar för löfträd, ju sydligare från ju bättre, och aldrahelt sådana, som alls ej går till hos oss annat än som krympfingar och invalider! — Akacierna längs Barcelonas la Rambla håller sig dock temligen lummiga, och de purpurblommande oleandrarna emellan dem tar sig vackert ut.

Vid la Rambla ligger äfven stadens båda teatrar. Den ena är en af de största i världen och grälar med *San Carlo* i Neapel om andra rummet i storlek. *La Scala* i Milano är, som bekant, dock den största af alla. — Det är ej underligt, att man, såväl här i Spanien, som i Italien, tilltagit teatrar så ofantliga; ty i båda länderna är spektaklet, och i synnerhet operan, ett nationellt *behof*. Alla klasser tillbringa vintertiden sin afton på spektaklet. Inträdet är här också, liksom uti Italien, ytterst billigt, d. v. s. *la entrada general*, som ger rätt till inträde på parketten. — Parketten upptager både uti Italien och Spanien samma rum som på vår teater öfre och nedre amfiteatern tillsammans. Platserna är där ej nummerade, utan man tar plats i den mån man kommer tidigt. Närmast orkestern finns dock undantagna nummerade platser. Vill man ha en af dessa, köper man först en *entrada general* och sedan en särskildt biljett för nummerad plats. På samma sätt om man vill ha en loge. Man köper en biljett för logen, ty man får endast ta en *hel* loge, och derefter lika många *entradas generales* som man är personer, hvilka för aftonen vill begagna logen. Nummerplatserna blir derigenom temligen dyra och begagnas mest af främlingar. Logen blir dyr, om man är få om den, men billig, om man är många delegare. Det är derföre här vanligt, att flera familjer slår sig ihop och abonnerar en loge tillsammans, ty den rymmer en hel mängd personer. Sittplatserna i logerna består ej af fasta bänkar, utan af stolar, som omflyttas efter omständigheterna, så att man ofta får se sällskapet i en loge sitta i en ring och samtala såsom i en liten salong. Man gör visiter och tar emot sådana i logerna, och att höra på pjesen är vanligen en bisak, isynnerhet som samma opera eller dram ofta ges om en hel mängd gånger, alltid för precis samma publik. — Ungherrarna går deremot, utan fördom, på parketten, och man får där se arbetsfolk bredvid till och med högre officerare i uniform. Allt detta kommer deraf,

att spektaklerna, så väl i Spanien som i Italien, mera är en väsendtlig del af sällskapslifvet än en alldeles fränskid klass af förlustelse som hos oss.

Detta är här också nödvändigt, emedan sällskapslifvet, i den mening vi tar det, här är ytterst stelt, fattigt och tråkigt. En spansk *tertullia* eller *soirée* börjar omkring kl. 11 på natten och varar till kl. 3 å 4. Damerna sitter i en salong, och herrarna står i en annan. Konversationen är trög, och serveringen består af limonader, orchatas (fruset kornvatten) och diverse andra kylande förfriskningar. Det är alltihop. Dansas det någongång, så sker detta à l'eupéene, d. v. s. vanliga *françaiser* och valser; men allt detta med den yttersta stelhet och återhållsamhet. — Nej, det konstlade societetslifvet, lånadt från nordn, är något främmande för dessa söderns lifiga folk, och därför sätter de vid sådana tillfällen på sig en ovanligt högtidlig och stel mine! Sydlänningen känner sig på sin plats på teatern, på den öppna promenaden, och, skall han dansa, så skall det vara vid klangen af guitarrer och kastagnetter, en dans, som talar till sinnligheten, och hvars lifiga takt harmonierar med hans eldiga puls!

Vårt hotel låg, som sagdt, vid la Rambla, och vi hade en balkong utåt promenaden. Derföre, när vi sjelfva gått oss trötta under dagens lopp, var det roligt att, sålunda sittande i allsköns ro, ändå ta del i den strömmande promenaden under oss. Promenaden börjar om sommaren efter solnedgången; men ända till fram emot kl. 11 på natten sorlar la Rambla af herrar i frack, och eleganta damer, klädda som till bal, barhalsade och med endast spetsmantillan på håret. Det är något eget för en nordbo att se en sådan sydländsk promenad vid gaslågornas sken under en gnistrande himmel. Detta är sydlänningens sällskapslif! Här stannar ej konversationen af, såsom då han skall leka *europé* i salongerna. Här glömmar han de inlärdas stela fraser; här öfverlemnar han sig åt berusningen af det varma blodet, den ljumma natten, oleandrarernas doft och glansen af ögon och nattliga stjernor!

Som två af de dar, vi tillbragte i Barcelona, var helgedagar, så hade jag tillfälle att båda dagarna se en kyrkparad

marschera förbi på morgonen uppåt la Rambla. Så väl här som vid alla tillfällen jag sett spanska trupper, har deras vackra utseende anslagit mitt militäröga. Den spanska soldaten har något smärt, lätt, men tillika senigt, något, som erinrar om rashästens lätta styrka. Vår svenska soldat är stark — som en björn! En stor olikhet mot fransyska soldatens visserligen intelligenta uppsyn, men sjelfsvåldiga hållning, är det äfven att se den ordning och noggrannt stränga hållning och uppmärksamhet, hvarmed den spanska truppen marscherar. Spanska trupperna skulle utan tvifvel ännu som fordom vara af de bästa i verlden, i synnerhet då man känner det okuffiga och dödsföraktande mod, som är medfödt hos spanioren (kanske möjligen med en liten dragning på påståendet i hvad andalusiern angår); men här, som öfverallt, beror det mera på själen än på kroppen; soldaten må vara hur godt ämne som helst, om officerskorpsen ej följt med sin tid i anda och militärisk bildning, så kommer den simpla soldatens embryoniska mod och duglighet aldrig till utveckling. Vid de sista revolutionerna, så väl i Madrid som i Barcelona, i anledning af O'Donnellska statskuppen, lär trupperna dock slagits utmärkt. Också hade O'Donnell, som nog på förhand beslutat saken, under hela vintern förut låtit strängt exercera och öfva garnisonerna.

Det är naturligtvis ej min mening härmed att försvara hvarken O'Donnell eller hans statskupp; men trupp får ej räsionnera. Den skall vara en klinga, som hugger skarpt åt det håll, ditåt handen riktar den; då har den gjort *sin* pligt. — Derföre är också en stående armée, då den är sådan den bör vara, en farlig sak för ett fritt samhälle, ett tveäggadt svärd, och ett sådant samhälles författning bör nedlägga den yttersta varsamhet i valet af den hand, som skall hålla i fästet. Är åter arméen icke sådan, som jag här uttryckt min mening om, att den bör vara, utan skall den, såsom mången af missförstådd frihetsifer yrkat, sjelf bedömma de ändamål, som den brukas till, så vinner man dermed visserligen, att den blir fullkomligt oskadlig för *yttre* fiender; men deremot blir den sjelf den värsta *inre* fiende till all stadigvarande ordning, ett ordnadt och väpnadt och alltid öfverhängande uppror. Ingen klok man lär vilja ha ett svärd,

hvars klinga sitter så löst fast i fästet, att, det första han skall svänga det, den kan falla ur och bli ett vapen i motståndarens hand. En sådan illa fästad klinga förefaller mig nationalgardesinrättningen att vara. Och derjente är det troligt, att *den* klingan icke i *någondera* handen håller, utan springer i stycken efter ett par hugg — stycken, som dock sedermera allt för väl kan nyttjas till dolkar! — I alla civiliserade länder har man numera aflyst den gamla plägseden, att hvar man gick med svärd vid sidan; lagen beskyddar nu alla, i stället för att hvar och en fordom både fick och måste beskydda sig sjelf. Det europeiska statssamhället, taget som ett helt, står deremot ännu på sjelfförsvarets ofvannämnda medeltidsståndpunkt, och, trots den så kallade folkrätten, får den stat icke mycken ro, som icke går med svärd vid sidan. Det är att hoppas, att, äfven för statsamhället, en gång lag skall ersätta sjelfförvar; men, tills detta inträffar, måste således äfven fria samhällen dras med faran af en armé. Men då nu en gång så är tillståndt, så är det både ändamålsenligare och mindre farligt att ha en god armé än en dålig.

Den sista revolutionen i Barcelona *) i anledning af O'Donnellska statskuppen var ganska våldsam, och striden i de trånga gatorna mot barrikaderna varade i flera dagar; man begynte redan frukta, att det skulle bli nödvändigt, att, liksom 1842 och 1843, låta fästningen Montjuich bombardera staden. Emedlertid blef dock trupperna slutligen herrar öfver staden, sedan rytteriet lyckats på slätten utanför staden tillbakadrifva de hopar af landtfolk, som strömmade in för att ta del i *nöjet*. De sista striderna, sedan den egentliga staden underkufvats, utkämpades i den förr omnämnda småstaden La Grazia, som räknas såsom förstad till Barcelona, men ligger ett stycke derifrån, vid foten af den bergskedja, som omger slätten. Dit hade nämligen det tillbakadrifna landtfolket samt de ur staden flyktande samlat sig.

Ni kommer troligen vid mottagandet att med en viss förvåning betrakta tjockleken och tygden af detta bref, som verk-

*) När jag nu genomgår och ordnar dessa anteckningar, ser jag af tidningarna, att upproret i anledning af O'Donnellska statskuppen ej längre är det *sista!* En å två gånger om året uppror. Det är regeln i Barcelona!

ligen vuxit till en liten bok för sig. — Saken är, att jag, efter att ha grundligt sett Barcelona, haft ett par dagar helt och hållet lediga till brefskrifning under väntan på nästa ångbåt. Jag har därför för en gång slagit mig lös och någorlunda färdigritat här och där, i stället att ge blotta utkast.

IX.

Valencia den 12 Sept.

Ankomst till hamnstaden Grao. — Landets utseende. — Färd i "Tartana" från Grao till Valencia. — Utsigt från "el Miguelete". — Vattningen af huertan och vattendomstolen. — Valentias qvinnor. Den vackra fabriksarbeterskan. Alamedan och Glorietan. Italiensk opera. Börsen för silkeshandeln. Jungfru Marias obefläckade afelse. Utflygt på Huertan till byn Burjasote.

Efter en 18 timmars temligen oangenäm färd i stark sjögång anlände vi en solig morgon till kusten af Valencia. — Den präktiga bergskedjan, som löper utefter hela spanska medelhafskusten och vanligen håller sig tätt vid stranden, har här dragit sig tillbaks en svensk mil inåt landet. Kustlandet består af en platt slätt, som slutar med en låg strand mot hafvet. Första anblicken af detta rika land är derföre ej pittoresk. Man ankrar på en öppen redd utanför *Grao*, Valentias Trosa och mycket ruskigare än Trosa. Valencia sjelft syns ej från sjön, ty det ligger en halftimmas väg in på den låga slätten, och denna lik ett tropiskt kärr är lummig af jättehöga rörhäckar.

På en chaussée, extra knagglig och gropig, men i Spanien ansedd för ett underverk af godhet, färdas man från hamnköpingen och badorten Grao till moderstaden. Fortskaffningsmedlet är en så kallad *Tartana*, d. v. s. en ofantlig kärra på två hjul utan fjädrar och med bänkar längs efter sidorna, såsom i en omnibus. Skall det vara riktigt väl, så hänger bänkarna i skinnremmar till ersättande af bristen på fjädrar. Öfver kärran hvälfver sig likt ett koffertlock ett svartmåladt lärtstak, endast öppet åt gaffarna. Detta tak skall skydda mot solen, men gör i stället så mycket qvafvare derinne. Kärran skakar förfärligt i groparna, så att man ristas som bönor i en kaffebrännare och brunrostas vid soled. Till fulländande af skildringen må nämnas, att plågoreskapet dras af en mulåsna, behängd med bjellror

och brokiga fransar och dragande med ett ofantligt stort och grannt måladt bogträ. På kärrans skalmar sitter kusken och kör, ryckande i tömmarna och skrikande i alla tonarter. Detta är — utom diligenserna åt Madrid etc. — det enda slags åkdon, som begagnas i konungarikena Valencia och Murcia. Till och med de enskilda familjekipagerna i Valencia utgörs af tartanor. Tartanan fortskaffar här alla klasser, liksom gondolen i Venedig. Försök lär visserligen ha blifvit gjorda med att åtminstone sätta kärran på fjädrar; men äfven den starkaste vagnsfjäder, säger man, springer som glas på dessa sönderbrutna vägar och gropiga gator. Vägen upp till staden var omgifven af en poppelallé, djupa vattengrafvar och höga rörhäckar, mellan hvilka man stundom såg skymtar af rika, vattnade fält.

Det första Cid gjorde, säger traditionen, sedan han intagit Valencia, var att stiga upp på katedralens platta torntak, för att öfverskåda sin sköna eröfring. Hvad var naturligare än att vi följde hans exempel, helst vi just hade tagit in på *Fonda del Cid*, ett hotel, beläget vid ett litet snedt och vindt torg nära katedralen. En sådan tornbestigning är också att anbefalla åt hvar och en, som första gången kommer till Valencia. Valencia är nämligen en af ålder befastad stad och derföre äfven, liksom de flesta sådana, en stad af ofantligt höga hus. Med befolkningens tillväxt måste nämligen husena växa på höjden, då ringmuren hindrade dem att ökas till antal. Som derjemte de krökande och vinklande gatorna är ytterst smala, hemlighetsfullt sknggade af tusentals balkonger och slingrande i hvarandra som ett nät af kärleksintriger, så är det nästan omöjligt att någonsin lära sig hitta, med mindre man först skaffar sig en sådan allmän öfversigt af labyrinten. Någon Ariadne är i alla hänelser ej värdt att lita på; de sköna *Mariquita*, *Pilar*, *Carmen*, *Amparo*, *Annita*, och hvad allt de farliga Valenciaskorna heter, torde oftare leda fremlingen vilse än tvertom.

För att orientera oss besteg vi då, som sagdt, *el Migueleta*, katedralens torn. Rundtom under oss låg den gulgråa stadens gordiska knut af slingrande gränder, i hvilken man dock kunde urskilja en eller annan genomgående tråd eller större gata. De flesta hus hade platta tak, eller åtminstone var en del deraf

platt och denna del då något upphöjd öfver resten af taket, bildande den s. k. azotean, utsigtsplatsen. — Väl hundrade större och mindre kyrktorn reste sig ur stadens sköte, alla dock med vördnad betraktande el Miguelete, såsom domkapitlet ärkebiskopen. Men, såsom predikare ur öknen vid sidan af klerkerna, reste sig, täflande med tornena i höjd, tolf jättehöga dadelpalmer ur gårdarna af ett f. d. carmeliterkloster (nu målningsgalleri). Runtom staden går en gammal medeltidsaktig ringmur, som rodnar af harm om qvällarna när gaslyktorna tänds längs efter honom. Saftigt grön utbredde sig *Huertan*, den vidlyftiga konstvattnade slätten, där jorden bär tre skördar om året. — Denna långsmala kustslätt begränsas på ena sidan af Medelhafvet och på den andra af en kedja elegant formade, rödbruna berg. Där denna bergskedja norrut slutar med en udde i hafvet, skyttade staden *Murviedro*, hvilken ärf till en del bevarat ruinerna af det gamla *Saguntum*, den dödsföraktande staden, som så länge trotsade Hannibals vapen. Längst söderut åter, vid slutet af synkretsen, ligger en stor vattenspegel, omgifven af en ljusare grönska än den öfriga slättens. Detta är insjön *Lago de Albufera* med sitt distrikt af risodling, hvilket skall vara en otroligt fruktbar ängd. — Från denna sida kom just i detsamma ett jernbanståg, och ångvagnen utvecklade sin rökplym allt yfvigare, liksom till parad, då den nalkades staden. Detta förde, att man blef varse jernvägen till Jativa, hvilket ligger två timmars ångväg från Valencia. Från Jativa lär sedan vara 12 timmars diligens till Albacete och derifrån 8 timmars jernväg till Madrid. Meningen lär vara att få jernbana hela vägen; men en sierra måste genombrytas på det felande stycket, så att det dröjer nog.

Hela slätten kring Valencia är, som sagdt, konstvattnad och har denna inrättning, hvilken kvarstår sedan morernas tid, att tacka för sin fruktbarhet. Denna fruktbara slätt skall dock, liksom alla konstvattnade trakter, vara osund, hvarför hvar och en som kan, bor i staden. Endast jordbruksarbetaren, som är nödsakad dertill, bor ute på huertan. — I södern trifs menniskan bäst, där växtriket trifs sämst, eller på torra ställen. Men som menniskan ändå ej kan umbära växtriket, så får hon afstå en del

helsa för att få dagligt bröd. — Tre floders hela vattenmassa används till huertans vattnande. Till detta ändamål uppdämnar man floderna redan mellan bergena, och vattnet fördelas sedan i hundratal kanaler eller vattengrafvar öfver slätten, under det att den egentliga flodbädden slingrar sig torr och sandig mot hafvet. Den förnämsta af de tre floderna är *Guadalaviar*, som flyter, eller skulle flyta, fram under murarna af Valencia. Jag såg en dag en man, ridande på en åsna, drifva framför sig en oxhjord på botten af denna flod, och ingen landsväg kunde ha dammat värre. — Från Migueletornets platta tak reser sig klockställningen, som liknar en triumfport, och i denna hänger fri och obetäckt den stora klockan *la Vela*, »väkterskan», »betecknerskan af nattens väkter». Denna form på klockställningar är egen för söderns torra klimat, liksom det mot regn och snö skyddande spetsiga torntaket är typiskt för norden. I större eller mindre format ser man sådana klockställningar här på nästan alla kyrktorn och klostergafvar. *La Vela* är den inflytelserikaste stämman i konungariket Valencia; ty, liksom dess förut omtalade namne på tornet i Alhambra, bestämmer *la Vela* på Migueletornet vattnets fördelning öfver huertan. — Den jordbrukare, som ej lyder klockans röst och tillstänger sin dammlucka, när klämtslaget befaller honom att låta vattnet rinna sig förbi till grannens åker, blir instämd att följande thorsdag svara inför *el tribunal del riego*, »vattningsdomstolen», som ännu i dag, liksom i morernas tid, afgör utan appell alla tvister i vattningsväg. — Man grälar här i landet oftare om vatten än om vin! — Denna orientaliska jury består af 7 domare, hvilka sjelfva eger att komplettera sig genom val bland åkerbrukarna i byarna på slätten. Den inrättades af araberna och består än i dag oförändrad. Till doms sitter den hvarje thorsdags förmiddag i porten till katedralen.

Valencia är en skönhetens stad. Hvarhelst man, yr i hufvudet, vandrar på de slingrande gatorna, ser man i eller framför nästan hvarje portgång — här lefver folket på gatan — någon farlig syn! De mörka ögona och den varmt dunkla hyn, de ädla, ovala ansigtsdragen och de smärta figurerna är redan tillräckligt betänkliga. Sitter då ett sådant vådligt föremål till

på köpet och kammar sitt yppigt rika och svarta hår och fäster upp det med en hög silfverkamm och en pil — äfven toiletten görs på gatan — så är man nästan förlorad! Jag tror också minnsann, att Valenciaskan kammar sig och klär sig i håret hela dagen; ty hvar man går, ser man samma syn, och den skalkaktiga blixten ur hennes ögon röjer, att hon nog ser, hur det står till! Ingen ros utan taggar likväl; ty Valencia är, sägs det, en stad, som bibehållit den gamla spanska traditionen om svartsjuka och dolkstygn.

Aldra bäst tillfälle att se qvinnan af folket här har man dock, om man en afton ställer sig i håll på bron, som leder ut från stadsporten och öfver floden ut till alamedan (promenaden) och till förstaden på huertan. Jag befann mig där — af en händelse förstås! — en qväll vid solsättningen. Ut genom stadsporten kom en ström af arbeterskor från tobaks- och silkesfabrikerna i staden. Om också ej alla var vackra, så hade dock alla en vacker typ, och många, ganska många, var verkliga skönheter, i synnerhet en, som gick stolt förbi oss med en liten knyck på nacken och ett drottningleende. Med sin smärta och höga växt, sitt kolsvarta, bara hår, sin mörka hy — den mörkaste jag någonsin sett, nästan stötande i grönt, men med hög rodnad — sina svarta blixtrande ögon och sitt fina, förnämt ovala anlete, kom hon såsom ett slags personifikation af solnedgångstimman, kärlekens timma i Spanien, med mörker, rosor och ljus — — men trasig och smutsig som Spanien!

Jag nämde alamedan. Valencia har naturligtvis, liksom nästan hvarje spansk stad, en promenad med denna benämning. Ordet kommer af *alamo*, poppel. Alameda betyder derför ett ställe bevuxet med popplar. — Alamedan i Valencia ligger, som sagdt, utom staden och på andra sidan om floden Guadalaviar. Den är en lång och smal promenad, temligen stel, med kantiga blomqvarter och klippta häckar. Den sträcker sig ett stycke längs sidan af vägen till Grao; samma väg, på hvilken vi anlände till Valencia. I alamedan promeneras till fots; men på vägen bredvid är om qvällarna stor promenad af tartanor blandade med en och annan ridande. — En annan promenadplats, kallad *la Gloriosa*, ligger inne i staden. Där var musik om aft-

narna, och vi plägade sitta där och betrakta människohvimlet vid lyktornas och stjernornas sken. — Vid dessa tillfällen träffade jag ofta en liten mycket vacker fru från Madrid, som tillbragte någon tid i Valencia för att begagna hafsbadena i Grao. Det var en riktig Madrileña. — Med hufvudstadsförakt talte hon om tartanorna, de icke stenlagda gatorna och allt annat bristfälligt i Valencia och antydde med stolthet, att i Madrid fanns både vagnar och gatstenar. — Jag låtsade naturligtvis pligtskyldigast vara förvånad öfver all denna ur fjerran skymtande härlighet. — Äfven skrattade hon godt åt mina obildade följeslagare, som ej ens förstod spanska. Mig tillerkände hon åtminstone elementerna af civilisation, ty visst *talte* jag spanskan högst barockt; men jag *förstod* den dock, hörde hon, hjälpligt nog. — Att hon sjelf ej kunde något annat språk än spanska, faller af sig sjelft.

Valencia var ej helt och hållet utan s. k. nöjen äfven denna årstid; ty ett italienskt kringresande operasällskap gaf representationer på dess teater. Vi åkte vederbörligen dit en qväll i tartana. När vi anländt till teatertrappan, svängde kusken om och ryggade mulåsnan, så att bakre gafveln af tartanan kom emot trappan, alldeles som när man lägger till med en båt, och, för att bereda passagerarna en bekvämare landstigning, vänder aktern af farkosten till bryggan. — Man spelte här i *Spanien* på italienska Barberaren i *Sevilla!* Min gamle bekante från langesedan i Paris, den fordom mycket berömde barytonen Ronconi var medlem af truppen. Teatern var stor och inredd såsom de i Barcelona. Den italienska musikens skönheter, klent serverade, sysselsatte mig mindre, jag bekänner det, än de spanska skönheterna i logerna. När vi lemnade spektaklet, ville vi gerna ha en glace efter hettan. Ett kafé var öppet vid teaterplatsen. Drifna af törsten inträdde vi, fastän de cigarrettrökande herrarna och det helas något smutsiga utseende ej just var inbjudande. Det var oss dock omöjligt att förtära det — himlen vete hvarför — talgsmakande, frusna kornvatten, "*orchata*", hvilket var den enda förfriskning, som fanns. Med otillfredsställd och förargad törst tartanade vi oss derföre hem till vår fonda igen, och efter att ha stigit uppför en mängd trappor — sängrummena

låg i öfra våningen — begaf vi oss in i våra farstugor eller rum att söka tröst i hvilan. Egentligen borde man under en resa i Spanien aldrig vara hvarken hungrig eller törstig och måhända, i betraktande af sängarnas beskaffenhet, ej heller någonsin sömnig samt derjemte aldrig behöfva åka eller på annat sätt fort-skaffa sig. Med dessa förbehåll skall en resande i detta land finna all den komfort han kan önska sig.

Under det jag ströfvade om på gatorna i Valencia, såg jag en del vacker arkitektur. De bättre husena har oftast en inre gård, en *patio*, omgifven af ett pelar- och hvalfburet galleri. Äfven har Valencia månget vackert moriskt *ajimez*-fönster i behåll. Ajimezfönstret är ett lätt, behagfullt, dubbelt rundbågsfönster, tudeladt af en liten smärt kolonn. — En plats dit jag ofta återkom, var *el Mercado*, stadens förnämsta torg. På ena sidan om detta låg nämligen *La Lonja* och på den andra kyrkan *San Juan*. *La Lonja* (*casa longa*) är en götisk byggnad, som innehåller bland annat en ofantligt lång och hög sal, hvars tak bildas af hvalf, uppburna af två rader underliga vridna pelare. Längs efter midtelgången mellan pelarna ser man på ömse sidor diskar, bord och pulpeter, och vid pulpeterna sitter skrivare och noterar priser, medan på borden ligger framlagda högar af guldgula härfvor till prof. En trängsel af köplystna och utbudare sorlar på gångarna. *La Lonja* är nämligen börsern för silkeshandeln, det rum, där man gör affärsslut i denna vara, en af Valencias viktigaste produkter och exportartiklar.

På andra sidan om *el Mercado* ligger, som sagdt, kyrkan *San Juan*. Kyrkan är ingenting; men den innehåller en af målarkonstens juveler, Juanes berömda "*concepcion*". Den heliga jungfrun, klädd i långa draperier, står på en nytänd måne i en ljus glorieluft och med en morgonröd himmel till bakgrund. I tafans båda öfversta hörn syns Gud Fader och Kristus, hållande en krona öfver hennes hufvud. Längs efter tafans båda sidor ser man åtskilliga emblemer, betecknande hennes förträffligheter. Hon har här brunt hår och blå ögon och ett uttryck af barnlig oskuld i sitt anlete. — Enligt den presterliga legenden om denna tafas tillkomst, uppenbarade sig Jungfrun för jesuiten Martin de Alvaro i Valencia och uttryckte sin önskan